

УДК 394.3 [37.015.31:316.42]

Троценко Тетяна Юріївна
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики
фізичного виховання і спорту
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди

Троценко Татьяна Юрьевна
кандидат педагогических наук, доцент кафедры теории и методики
физического воспитания и спорта
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды

Trotsenko T. Y.
candidate pedagogical sciences, associate professor of the department
theory and methods of education and sports,
SHEE «Pereyaslav-Khmenlnitsky SPU named after Hrygoriy Skovoroda»

**ВПЛИВ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР
НА ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ
У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

**ВЛИЯНИЕ ПОДВИЖНЫХ ИГР
НА ВОСПИТАНИЕ ПАТРИОТИЧЕСКИХ ЧУВСТВ
У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ**

**INFLUENCE OF FOLK MOVABLE GAMES ON EDUCATION OF
PATRIOTISM FOR YOUNGER SCHOOLCHILDREN**

Анотація: У статті, на основі систематизації та аналізу літературних даних і передового практичного досвіду, визначена ефективність впливу народних рухливих ігор на виховання патріотизму в молодших школярів.

На основі проведеного аналізу шкільних програм, навчальних посібників та практики фізичного виховання у школах, досліджено, що народні рухливі ігри використовуються епізодично, без достатнього наукового обґрунтування їх впливу на фізичний стан дітей та їх морально-вольове вдосконалення.

Ключові слова: народні рухливі ігри, патріотизм, молодші школярі.

Аннотация: В статье на основании систематизации и анализа литературных данных та передового педагогического опыта, определена эффективность влияния народных подвижных игр на воспитание патриотизма у младших школьников.

На основании проведенного анализа школьных программ, учебных пособий и практики физического воспитания в школах, исследовано, что народные подвижные игры используются эпизодически, без достаточного научного обоснования их влияния на физическое состояние детей и их морально-волевое совершенствования.

Ключевые слова: народные подвижные игры, патриотизм, младшие школьники.

Summary: In the article on the basis of systematization and literary data analysis, conducted research, efficiency of influence of folk movable games is certain on education of patriotism for younger schoolchildren.

Key words: folk movable games, patriotism, younger schoolchildren.

Постановка проблеми. Процес становлення освіти й виховання в Україні створюють умови збереження і розвитку національної культури, зокрема, впровадження і застосування українських народних рухливих ігор у системі фізичного виховання молодших школярів. Будучи важливим засобом надбання і передачі соціального досвіду, народні ігри повинні увійти сьогодні у всі сфери виховної роботи, емоційно збагачуючи особистість, викликаючи потребу до творчої діяльності та підвищення фізичної працездатності.

Українські національні рухливі ігри також мають великі можливості у патріотичному вихованні молодших школярів. Вони найповніше відображають спосіб життя і світогляд нашого народу. Аналіз шкільних програм, навчальних посібників та практики фізичного виховання у школах показав, що народні рухливі ігри використовуються епізодично, без достатнього наукового обґрунтування їх впливу на фізичний стан дітей та їх морально-вольове вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна система фізичного виховання молодших школярів передбачає широке використання народних рухливих ігор, які є одним з основних засобів підвищення рухової активності дітей, формування позитивної мотивації до занять фізичними вправами та виховання естетичних, вольових і моральних якостей особистості.

На необхідність використання ігор у вихованні підростаючого покоління звертали увагу О.Ващенко [3], Е.Вільчковський [4], Г.Воробей [5] та ін. Про окремі аспекти використання українських народних рухливих ігор у вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку говориться у працях А.Цюся [12], О.Яницької [14] та ін.

Однак, проведений аналіз психолого-педагогічної літератури й дисертаційних досліджень засвідчив, що проблема патріотичного виховання молодших школярів засобами народних рухливих ігор, не достатньо вивчена і потребує подальшого дослідження.

Мета дослідження. Визначити ефективність впливу народних рухливих ігор на виховання патріотизму у молодших школярів.

Завдання дослідження. 1. Проаналізувати стан проблеми у психолого-педагогічній літературі та практиці, уточнити сутність і зміст поняття «патріотизм».

2. Теоретично обґрунтувати ефективність використання народних рухливих ігор та визначити їх роль у вихованні патріотизму молодших школярів.

Результати дослідження. Як свідчать результати нашого дослідження [1, 2, 10, 11, 13] молодший шкільний вік є сприятливим для виховувалася любові до рідного краю, поваги до свого народу, формування відповідального, гуманного ставлення до природи й суспільства в цілому. У цей віковий період формуються найпростіші моральні якості, оскільки особистість молодшого школяра розвивається й постійно зазнає не тільки формуючого впливу умов зовнішнього середовища, а й різноманіття цілеспрямованих виховних дій, то змінюється і психічна структура моральних якостей, що відповідним чином проявляється в поведінці та діяльності учня.

Проблема морального виховання школярів охарактеризована у науковій спадщині і практичній діяльності І.Огієнка (Митрополита Іларіона), який особливу увагу надавав питанням формування національної самосвідомості й патріотизму. В його працях ми знаходимо як вагому теоретичну платформу, так і практичні аспекти вирішення цієї проблеми. І.Огієнко наголошував: «Бережіть все своє рідне, щоб не виродитись, щоб не забути народу, із якого ти вийшов. Бережіть свою віру, звичаї, свою мову, і тим збережете національну історію свою» [7, с.68].

Психолого-педагогічні аспекти патріотичного виховання були предметом дослідження багатьох науковців різних часів. Особливої значущості розробці теорії патріотичного виховання на основі національної ідеї надавали Г.Ващенко [3], С.Русова [9], К.Ушинський [11]. Вони з'ясували саму природу патріотизму і позбавили це поняття метафізичного змісту. Критично використавши і переосмисливши все цінне в теорії і практиці мислителів минулого, зазначені вище автори, розробили критерії формування особистості і показали залежність їх від певних суспільних умов.

Вихованню в учнів патріотизму присвятили свої дослідження О.Сухомлинська [10], К.Чорна [13] та інші. Автори сходяться на тому, що патріотизм проявляється в гордості за досягнення рідної країни, переживаннях у невдачах і бідах, повазі до її історичного минулого,

бережливому ставленні до народних надбань, культури і традицій. Як соціально-психологічне почуття патріотизм знаходить прояв у прихильності до рідної землі, місцевості, своєї спільноти, звичного життя. З розвитком держави і державності патріотизм наповнюється політичним смислом, пов'язаним з вимогою захисту своєї Вітчизни, відстоюванням її інтересів.

У свою чергу К.Чорна зазначає, що патріотизм як стан любові до Батьківщини і натхненної творчості, є духовним станом. Бездуховна людина не має патріотизму зовсім. Патріотизм як любов до свого народу, нації, Батьківщини є справою внутрішньої свободи людського добровільного самовизначення. Бути патріотом – значить духовно підняти, усвідомити в Україні безперечну цінність, яка дійсно і об'єктивно їй притаманна і приєднатись до неї волею і почуттям. У той же час відкрити в собі беззавітну відданість і здібність безкорисно радіти її розвитку, любити її і служити їй, з'єднати свою долю з її долею [13, с.160].

В «Українському педагогічному словнику» С.Гончаренка поняття «патріотизм» (від грец. *πατρίς* – вітчизна) визначається як «одне з найглибших громадських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Патріотизм, зазначає автор, є соціально-історичним явищем. Виховання патріотизму є важливою складовою виховної діяльності школи. У процесі вивчення різних навчальних предметів в учнів формуються патріотичні погляди й переконання» [6, с.249].

Враховуючи зазначене вище, є всі підстави вважати, що показниками сформованості в учнів початкових класів патріотичних почуттів є: початкові уявлення про Конституцію України; знання символіки своєї Батьківщини; почуття гордості за визначних людей країни, її культуру, досягнення; прояв прихильності до рідної місцевості, своєї спільноти, звичного життя; знання сучасних важливих подій; відчуття поваги до історичного минулого

Батьківщини; бережливе ставлення до народних надбань, культури і традицій.

Український народ своїм багатовіковим досвідом інтуїтивно відібрав найефективніші засоби гармонійного виховання підростаючого покоління, чільне місце серед яких посідають народні рухливі ігри. Традиційно у навчально-виховному процесі початкової школи вони використовуються як засіб фізичного виховання. Проте розвивально-виховний потенціал українських рухливих народних ігор значно ширший. У культурологічних дослідженнях рухливі ігри визнані суттєвим елементом української національної культури.

Як свідчать результати нашого дослідження, творцем національних рухливих ігор є сам народ. Він завжди виступає вихователем молодого покоління, а виховання при цьому набуває народного характеру. Зважаючи на те, що національні рухливі ігри кожного народу своєрідні, неповторні й унікальні вони відображають світогляд народу, його морально-етичні й естетичні принципи, багатовіковий досвід виховання підростаючого покоління. У свою чергу, кожен народ, в залежності від соціально-економічних умов свого розвитку, психічного складу, географічного положення тощо історично виробляв самобутні види рухливих ігор та розваг, способи їх, використання, які потім склали своєрідні системи тіловиховання. Не є винятком у цьому плані й традиції української системи фізичного виховання, основу якої складає надзвичайно багатий пласт народних рухливих ігор .

Аналіз матеріалів історико-етнографічних досліджень [5, 8, 12, 14] показав, що українські народні ігри дуже різноманітні й більшість з них утвердились в календарній обрядовості. Календарні ігри, які проводилися в певні пори року називали грищами. Зокрема, в нашого народу існували такі основні ігри як : біг, скакання вверх, через огні, через воду, метання списів (копій), стрільба з лука, кулачні бої, гра в боротьбу родів, гра у війну – прикладні бої та багато інших, – це у хлопців. У дівчат проводились численні

ігри, пов'язані й з культом, з гаданням-ворожінням, з чаруванням, з мріями про майбутнє одруження, про щасливе подружнє життя і т. д. Однією з головних ігор того часу були великодні та зеленосвятські хороводи, пов'язані з ритуалами, плетіння та пускання вінків на воду. Хлоп'ячі ігри бували досить бурхливі, дівочі – спокійні.

У той же час, національна специфіка рухливих ігор за народним календарем, як показали результати нашого дослідження, проявляється : у відтворенні психологічних особливостей народу, його світобаченні, моральних нормах; у національній мові; у відображенні історії нації, в її культурі, у громадському житті та побуті, в традиціях, релігійних віруваннях, звичаях; у зв'язках рухливих ігор з національним фольклором; у національній специфіці вираження загальнолюдських ідей добра і справедливості, естетичних поглядах, суспільних інтересах; у любові до природи, до рідного краю, де живе нація. Усе це разом являє собою могутню рушійну силу естетичного, морально-етичного, культурного, фізичного виховання молодших школярів.

Висновки і пропозиції. Отже, враховуючи зазначене вище можемо констатувати, що систематичне застосування українських народних рухливих ігор за характером рухової діяльності на уроках фізичної культури сприяє не лише розвитку і вдосконаленню рухових якостей, а й вихованню позитивних рис особистості, вивчення звичаїв і традицій свого народу, виховує любов і повагу до рідного краю, до праці. Рухливі ігри за народним календарем являють собою могутню рушійну силу естетичного, морально-етичного, культурного виховання дітей молодшого шкільного віку, їх педагогічне значення полягає в тому, що вони є результатом виховних зусиль народу протягом багатьох століть, і як незамінний виховний засіб передаються із покоління в покоління.

Перспективи подальших досліджень цієї проблеми вбачаються у вивченні процесів формування моральних якостей в учнів підліткового віку та старшокласників; обґрунтуванні взаємодії школи, сім'ї та позашкільних

навчальних закладів у формуванні моральних якостей учнів засобами українських народних ігор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал / Г.Г. Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 190 с.
3. Ващенко О.М. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра: навч.-метод. посібник / О.М.Ващенко, В.М.Єрмолаєва, Л.І.Іванова, С.І.Операйло, Л.В. Романенко [за заг. ред. Е.В.Белкіної]. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2003. – 192 с.
4. Вільчковський Е.С. Народна рухлива гра – основний засіб фізичного виховання дітей /Е.С. Вільчковський, О.І. Курок //Традиції фізичної культури. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 147-153.
5. Воробей Г.В. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня школярів початкових класів /Г.В.Воробей . – Івано-Франківськ, 1986. – 24с.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
7. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / І. Огієнко. – К.: Абрис, 1991. – 324 с.
8. Підборський Ю.Г. Моральне виховання школярів на українських народних традиціях / Ю.Г. Підборський, Н.О. Репа // Педагогіка і психологія, 1996. – № 1. – С. 71–75.
9. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори /С.Ф.Русова. – К.: Освіта, 1996. – 304с.
- 10.Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи / О.В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1996. – № 5. – С. 17.
- 11.Ушинский К.Д. О нравственном элементе воспитания //Собрание сочинений. – М. – Л., 1948. – Т.2. – С. 467.

- 12.Цьось А.В. Українські народні ігри та забави /А.В.Цьось. – Луцьк, 1994. – 96с.
13. Чорна К.І. Виховання патріотизму школярів як нагальна потреба державотворення в Україні / К.І. Чорна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – К.; Житомир: Волинь, 2003. – Кн. І. – С. 160–167.
- 14.Яницька О.Ю. Українські народні рухливі ігри для дітей старшого дошкільного віку. – Рівне, 1992. – 132 с.